

ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՉՈՐԻ ՄԱՐԶ
RA VAYOTS DZOR MARZ

ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՉՈՐԻ ՄԱՐԶ RA VAYOTS DZOR MARZ

<i>Մարզկենտրոնը՝</i>	<i>Marz centre</i>
ք. Եղեգնաձոր	Eghegnadzor town
<i>Տարածաշրջանները՝</i>	<i>Territories</i>
Վայք,	Vayk,
Եղեգնաձոր	Eghegnadzor
<i>Քաղաքները՝</i>	<i>Towns</i>
Եղեգնաձոր,	Eghegnadzor,
Ջերմուկ,	Jermuk,
Վայք	Vayk

ՀՀ Վայոց ձորի մարզը գտնվում է Հայաստանի Հանրապետության հարավային հատվածում: Մարզը պետական սահմանով հարավում սահմանակից է Նախիջևանին, հյուսիսում՝ ՀՀ Գեղարքունիքի մարզին, արևելքում՝ ՀՀ Սյունիքի մարզին և արևմուտքում՝ ՀՀ Արարատի մարզին:

RA Vayots Dzor marz is situated in Southern part of the Republic. In the South borders with Nakhijevan, in the North it borders with RA Grgharkunik marz, in the East – RA Syunik marz and in the West – RA Ararat marz.

Տարածքը Territory	2308 քառ. կմ / sq.km
ՀՀ տարածքում մարզի տարածքի տեսակարար կշիռը Territory share of the marz in the territory of RA	7.8 %
Քաղաքային համայնքներ Urban communities	3
Գյուղական համայնքներ Rural communities	41
Քաղաքներ Towns	3
Գյուղեր Villages	52
Բնակչության թվաքանակը 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ Population number as of January 1, 2008	55.8 հազ. մարդ / ths. persons
<i>այդ թվում՝ including</i>	
քաղաքային urban	19.3 հազ. մարդ / ths. persons
գյուղական rural	36.5 հազ. մարդ / ths. persons
Քաղաքային բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը Share of urban population size	34.6 %
ՀՀ բնակչության ընդհանուր թվաքանակում մարզի բնակչության թվաքանակի տեսակարար կշիռը, 2007թ. Share of marz population size in RA population size, 2007	1.7 %
Գյուղատնտեսական նշանակության հողեր (2007թ. հուլիսի 1- դրությամբ) Agricultural land (as of 1st July, 2007)	209260 հա/ ha
այդ թվում՝ վարելահողեր <i>including - arable land</i>	16217 հա/ ha

ՀՀ Վայոց ձորի մարզը շրջապատված է բարձր լեռներով, ջրբաժան լեռնաշղթաներով, որոնք, յուրահատուկ բնական պատկերներ հանդիսանալով նրա և հարևան տարածքների միջև, այն դարձնում են աշխարհագրական մի ամբողջություն:

ՀՀ Վայոց ձորի մարզն ունի կենդանական և բուսական բազմազան աշխարհ: Տարածքի 5.7%-ը կամ 13240.1 հա կազմում են բնական անտառները:

Արտակարգ խայտաբղետ է մարզի մակերևույթը: Հրաբխային ուժերը, երկրաշարժերը, Արփա գետի և դրա վտակների ջրերն առաջացրել են տարբեր ուղղություններով ձգվող բազմաթիվ լեռնաշղթաներ՝ մեծ ու փոքր գագաթներով, խորհրդավոր ձորեր, լեռնանցքներ, սարահարթեր, գոգավորություններ, դաշտեր, մարգագետիններ և բնական բազմապիսի կերտվածքներ, որի ամենավառ օրինակն է Ջերմուկի հիասքանչ ջրվեժը (60 մ):

ՀՀ Վայոց ձորի մարզի կլիման ընդհանուր առմամբ ցամաքային է՝ ցուրտ կամ չափավոր ցուրտ ձմեռներով և շոգ կամ տաք ամառներով: Օդի առավելագույն աստիճանը հարավային շրջաններում հասնում է +41° C-ի, իսկ բացարձակ նվազագույնը՝ -35° C-ի: Տեղումները կազմում են տարեկան 300-ից 700 մմ:

2007թ.-ին մարզի տնտեսության հիմնական ճյուղերի տեսակարար կշիռները հանրապետության համապատասխան ճյուղերի ընդհանուր ծավալում կազմել են.

- արդյունաբերություն՝ 0.8 %,
- գյուղատնտեսություն՝ 4.3 %,
- շինարարություն՝ 0.9 %,
- մանրածախ առևտուր 0.5 %,
- ծառայություններ՝ 0.3 %:

Մարզի տնտեսության ընդհանուր ծավալում գերակշռողը գյուղատնտեսությունն է: Գյուղացիական տնտեսությունները հիմնականում զբաղվում են անասնաբուծությամբ, որի արտադրանքը կազմել է գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալի 63.0%-ը: Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալում որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև քոչնարությունը, խաղողագործությունը, պտղաբուծությունը և բանջարաբուծությունը:

Արդյունաբերության ոլորտում հիմնականում զարգացած են ոչ ոգելից ըմպելիքի՝ «Ջերմուկ» հանքային ջրերի և խաղողի գինու արտադրությունները, որոնց տեսակարար կշիռները 2007թ. հանրապետության հանքային ջրերի և խաղողի գինու արտադրությունների ընդհանուր ծավալում, համապատասխանաբար, կազմել են՝ 60.0 և 20.0%:

Քեղնատրևորակախաղողումները մարզում իրականացվում են ընդհանուր օգտագործման ավտոմոբիլային տրանսպորտով: Մարզով է անցնում Հայաստանն Իրանի հետ կապող ավտոմայրուղին, որն էական դեր ունի մարզի տնտեսության հեռանկարային զարգացման գործում:

Vayots dzor is surrounded with high mountains, water-separately mountain ranges, that being original natural banks between its and neighbouring territories, turn that into a geographical single whole.

Vayots dzor marz has varied fauna and flora. Natural forests comprise 5.7% or 13240.1 ha of territory.

Voyots dzor surface is extraordinary variegated. Volcanic forces, earthquakes, waters of Arpa river and its tributaries raised numerous mountain ranges stretching by different directions with big and small tops, mysterious canyons, mountain passes, plateaus, concavities, fields, meadows and natural varied buildings, the most bright example of which is Jermuk wonderful waterfall (60 m).

The Vayots dzor climate on the whole is continental with cold or moderate cold winters and hot or warm summers. The highest possible air temperature reaches +41°C in southern districts, and the exceptional minimum temperature reaches - 35° C. Precipitations comprise 300-700 mm.

In 2007 the share of *economy main branches* of RA Vayots Dzor marz in total volume of correspondent branches of the republic comprised

- industry 0.8 %,
- agriculture 4.3 %,
- construction 0.9 %,
- retail trade 0.5 %,
- services 0.3 %.

In total volume of marz *economy* the prevailing is agriculture. Peasant farms mainly deal with cattle-breeding, the production of which comprised 63.0% of volume of gross agricultural product. The vine-growing, *fruit-growing and vegetable-growing* have certain share in the volume of *gross agriculture produc.*

The production of non-alcoholic beverages (in particular, Jermuk mineral water) is mainly developed in the *industry* field, the share of which in total volume of industrial production of the republic comprised 60.0% in 2007, and the grape wine - 20.0%.

Freight and passenger transportations in the marz are implemented by road transport of general use. The motor highway connecting Armenia with Iran goes through marz that plays an essential role in the perspective development of marz economy.

Մարզում ակնհայտ են **նեղքին և արտաքին զրոսաշրջության** զարգացման մեծ հեռանկարները:

Եղեգնաձոր քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 8.2 հազ. բնակիչ) համարվում է պատմական Սյունիքի հնագույն բնակավայրերից մեկը և գտնվում է Երևանից 119 կմ հեռավորության վրա:

Եղեգնաձոր քաղաքի տնտեսության ընդհանուր ծավալում գերակշռող ոլորտներն են **արդյունաբերությունն ու շինարարությունը**:

Արդյունաբերության ոլորտում հիմնականում զարգացած են **խաղողի գինու, էլեկտրասարքավորանքի արտադրությունները**, որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև **պատրաստի մետաղե արտադրատեսակների արտադրությունները**:

Վայք քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 5.9 հազ. բնակիչ) գտնվում է Երևանից 135 կմ, մարզկենտրոնից՝ 16 կմ հեռավորության վրա:

Վայք քաղաքի տնտեսության հիմնական ճյուղն **արդյունաբերությունն է**: Հիմնականում զարգացած են **հանքային ջրերի և ոչ ալկոհոլային խմիչքների, շինանյութերի, ձեռագործ գորգերի արտադրությունները**:

Ջերմուկ քաղաքը (2007թ. տարեվերջին՝ 5.2 հազ. բնակիչ) գտնվում է 2070 մ բարձրությամբ լավային սարավանդի վրա (հեռավորությունը Երևանից՝ 170 կմ, մարզկենտրոնից՝ 53 կմ): Ջերմուկը լայն ճանաչում ունի որպես առողջարանային քաղաք: Գնահատված առողջարաններից են «Ջերմուկ»-ը, «Նոր կյանք»-ը, «Գլաձոր»-ը, «Աղաջանյանի անվան առողջարան»-ը և «Արարատ»-ը:

Քաղաքի անվանումը կապված է հանքային տաք աղբյուրների՝ ջերմուկների հետ:

Ջերմուկ քաղաքի տնտեսության առաջատար ճյուղը **ոչ ոգելից ըմպելիքի՝ «Ջերմուկ» հանքային ջրի, արտադրությունն է**, որի տեսակարար կշիռը 2007թ. մարզի հանքային ջրերի արտադրության ընդհանուր ծավալում կազմել է 92.0%:

Արդյունաբերության ոլորտում որոշակի տեսակարար կշիռ ունեն նաև **կաթի և կաթնամթերքի արտադրատեսակների, ձեռագործ գորգերի և էլեկտրաէներգիայի (ՀԷԿ) արտադրությունները**:

Eghegnadzor town (8.2 ths. inhabitants in 2007) is considered the one of Syunik ancient settlements and is situated in 119 km distance from Yerevan.

The main branches of economy of **Eghegnadzor town** are industry and construction.

The most developed branches in industry are grape wine, manufacture of electrical equipments, manufacture of fabricated metal products has some particular role in industry of the marz too.

Vayk town (5.9ths. inhabitants in the end of the year 2007) is situated in 135 km distance from Yerevan and 16 km distance from marz centre.

The main branch of economy of **Vayk town** is industry. Especially production of mineral water, alcohol-free beverages, building materials and carpet making industry are developed.

Jermuk town (5.2 ths. persons in 2007) is situated on the lava plateau with the height 2070 m (distance from Yerevan is 170 km, from marz centre – 53 km). Jermuk is widely recognised as a sanatorium town. The recognised sanatoriums are “Jermuk”, “Nor kyanq”, “Gladzor”, “sanatorium named after Aghajanyan” and “Ararat”.

The town name is related to mineral warm sources, jermuks.

The main branch of economy of **Jermuk town** is the production of non alcoholic beverages, “**Jermuk**” mineral water, the share of which comprised 92.0% in total volume of mineral water production of the marz in 2007.

The production of wholemilk products, carpets and electric power have some share in the industry of the town too.

ՄԱՆՐԱԾԱԽ ԱՌԵՎՏՐԻ ՕԲՅԵԿՏՆԵՐ RETAIL TRADE UNITS

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
Մանրածախ առևտրի օբյեկտներ, ընդամենը	134	219	220	Retail trade units, total
այդ թվում՝				including
խանութներ	44	129	130	shops
կրպակներ	59	59	59	kiosks
գյուղատնտեսական արտադրանքի շուկաներ	1	1	1	markets of agricultural produce
սպառողական ապրանքների շուկաներ	1	1	1	markets of consumer goods
առևտրի այլ օբյեկտներ	29	29	29	other trade units

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
EDUCATION ESTABLISHMENTS

	Քանակը Number			
	2005	2006	2007	
Հաստատություններ, ընդամենը <i>ըրոնգից՝</i>	79	79	79	Establishments, total <i>including</i>
նախադպրոցական պետական	17	17	17	pre-school establishment
հանրակրթական պետական դպրոցներ	51	51	51	state general education school
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան ստեղծագործական կենտրոններ	7	7	7	music and art school youth creative (cultural) centre
պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	1	1	1	state secondary specialized education establishment
ոչ պետական միջին մասնագիտական ուսումնական	2	2	2	non-state secondary specialized education establishment
ոչ պետական բարձրագույն ուսումնական	1	1	1	non-state higher education establishment

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐ
URBAN COMMUNITIES

Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը	Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ*, մարդ Population de jure number as of January 1*, 2008, people
Եղեգնաձոր	Eghegnadzor	ք. Եղեգնաձոր	t. Eghegnadzor	8181
Ջերմուկ	Jermuk	ք. Ջերմուկ	t. Jermuk	6267
		գ. Կեչուտ	v. Kechut	
Վայք	Vayk	ք. Վայք	t. Vayk	5911

**ԳՅՈՒԿԱԿԱՆ ՀԱՍԱՅՆՔՆԵՐ
RURAL COMMUNITIES**

	Համայնքի անվանումը	Community name	Բնակավայրի անվանումը Settlement name	Մշտական բնակչության թվաքանակը ** 2008թ. հունվարի 1-ի դրությամբ, մարդ Population de jure number ** as of January 1, 2008, people
1	Ագարակաձոր	Agarakadzor		1417
2	Ազատեկ	Azatek		527
3	Աղավնաձոր	Aghavnadzor		2091
4	Աղնջաձոր	Aghnjadzor		485
5	Արենի	Areni	•Արենի/Areni •Ամաղու/Amaghu	1811
6	Արին	Arin		236
7	Արտաբույնք	Artabyunk		1154
8	Արտավան	Artavan		295
9	Արփի	Arpi		1218
10	Բարձրունի	Bardzruni		393
11	Գետափ	Getap		2355
12	Գլաձոր	Gladzor		2687
13	Գնդեվազ	Gndevaz		963
14	Գնիշիկ	Gnishik	•Գնիշիկ/ Gnishik •Մոզրով/Mozrov	204
15	Գողթանիկ	Goghtanik		220
16	Գոմք	Gomk	•Գոմք/ Gomk •Ախտա/ Akhta •Կապույտ/ Kapuyt	271
17	Ելփին	Elpin		1394
18	Եղեգիս	Eghegis		505
19	Զառիթափ	Zaritap	•Զառիթափ/ Zaritap, •Հորադիս / Horadis	1537
20	Զեդեա	Zedea		207
21	Թառաքումբ	Taratumb		643
22	Խաչիկ	Khachik		1047
23	Խնձորուտ	Khndzorut		472
24	Կարմրաշեն	Karmrashen		212
25	Հերհեր	Herher		1004
26	Հերմոն	Hermon	•Հերմոն / Hermon •Արատես/ Arates •Կալասար/ Kalasar	171
27	Հորբատեղ	Horbategh		264
28	Հորս	Hors		303
29	Մալիշկա	Malishka		5292
30	Մարտիրոս	Martiros		664
31	Նոր Ազնաբերդ	Nor Aznaberd		138
32	Շատին	Shatin		2013
33	Չիվա	Chiva		1013
34	Ռինդ	Rind		1516
35	Սալլի	Salli		247
36	Սարավան	Saravan	•Սարավան/Saravan, •Ուղեձոր /Ughedzor	241
37	Սերս	Sers		230
38	Վարդահովիտ	Vardahovit	•Վարդահովիտ/ Vardahovit, •Գետիկվանք / Getikvanq, •Սևամայր / Sevajayr	235
39	Վերնաշեն	Vernashen		1312
40	Փոռ	Por		145
41	Քարագլուխ	Qaraglukh		909

**ՀՀ ՎԱՅՈՑ ՉՈՐԻ ՄԱՐԶԻ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ 10000 ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԵՑՈՂ ԹԱՂԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ
ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ԲՆՈՒԹԱԳՐԻՉՆԵՐ, 2007թ.
SOME SOCIAL INDICATORS OF DISTRICT COMMUNITY WITH 10000
POPULATION IN RA VAYOTS DZOR MARZ, 2007**

	Ընդամենը Total	Նրանցից` including:		
		կանայք ¹ women ¹	տղամարդիկ ¹ men ¹	
Բնակչությունը, մարդ	10000	5030	4970	Population, person
Ծնվածներ, մարդ	123	53	70	Births, person
Մահացածներ, մարդ	84	43	41	Deaths, person
Անուսնություններ	49	X	X	Marriages
Անուսնալուծություններ	9	X	X	Divorces
Մեկ բնակչի ապահովվածությունն ընդհանուր բնակման կետով, քառ.մ	38.7	X	X	Total area of housing stock provided per inhabitant, square metre
Կրթության ոլորտ. հաճախումը կրթօջախներ, մարդ`				Education sphere, attendance to education establishments, person
նախադպրոցական	113	54	59	pre-school
հանրակրթական	1572	751	821	schools of general education
երաժշտական, արվեստի, գեղարվեստի դպրոցներ, մանկապատանեկան- ստեղծագործական կենտրոններ	157	108	49	musical, art schools, creative centers for children
միջին մասնագիտական	66	46	20	secondary
բարձրագույն մասնագիտական	76	60	16	higher
Առողջապահության ոլորտ`				Public health sphere
հաճախել են պոլիկլինիկա տարվա ընթացքում (հաճախումների քանակը)	27517	...	...	annual attendance to polyclinic during the year (number of attendances)
Մարզիկներ, մարդ	377	61	316	Athletes, person
Զբաղվածներ, մարդ	4811	...	...	Employed, person
նրանցից` գիտական հիմնարկներում	-	-	-	of which - in Science establishments
նրանցից` գիտության դոկտոր	-	-	-	of which - doctors of Science
գիտության թեկնածուներ	-	-	-	candidates of Science
ուսուցիչներ	185	138	47	teachers
բժիշկներ	20	...	...	physicians
միջին բուժանձնակազմ	51	...	...	paramedical personnel
Գործազուրկներ /պաշտոնապես գրանցված/, մարդ	222	159	63	Unemployed /officially registered/ person
Սոցիալական ապահովության ոլորտ				Social insurance sphere
ընդհանուր կենսաթոշակառուներ, տարեվերջի դրությամբ, մարդ	1878	...	...	total pensioners/ as of the end of the year/ person
աղքատության ընտանեկան նպաստ և միանվագ դրամական օգնություն ստացող ընտանիքներ	449	X	X	families that get poverty family benefit and one-time benefit
Հաճախումների քանակը տարվա ընթացքում				Annual attendance during the year
գրադարան	39312	...	...	library
թատրոն	-	-	-	theatre
համերգ	-	-	-	concert
թանգարան	128	...	...	museum
Իրավական ոլորտ				Law sphere
հանցագործության դեպքերի քանակը, տարվա ընթացքում	17	X	X	total crimes, during the year
այդ թվում` ոչ մեծ ծանրության	6	X	X	of which - not grave crime
միջին ծանրության	6	X	X	medium crime
ծանր	4	X	X	grave crime
առանձնապես ծանր	1	X	X	special grave crime

¹ Ցուցանիշները հաշվարկային են:
The indicators are accountable.